

TRIAL
International

Provođenje neprovodivog:

(Ne)obavezujuće dužnosti
Bosne i Hercegovine
prema preživjelim
ratnih zločina

JULI, 2025.

Provođenje neprovodivog:

(Ne)obavezujuće dužnosti
Bosne i Hercegovine
prema preživjelim
ratnih zločina

JULI, 2025.

Autor: Vaishnav Rajkumar

Urednica: Ajna Mahmić Ćatić

SADRŽAJ

1.	2.	2.1.
UVOD	PROVEDBA ODLUKA HIBRIDNOG SUDA I ODGOVORNOST	POSTUPAK PRAĆENJA UNCAT-A (FOLLOW-UP)
7	9	10
2.2.	2.3.	2.4.
DIPLOMATSKI ILI MEĐUVLADIN PRITISAK	NEVLADINE ORGANIZACIJE I MEDIJSKO ZAGOVARANJE	PRAVNE STRATEGIJE: DOMAĆI ILI REGIONALNI SUDOVİ
12	13	14
2.5	3.	3.1.
NADZOR KROZ VIŠE MEHANIZAMA	REPARACIJE I ZAHTJEVI ZA NAKNADU ŠTETE U BOSNI I HERCEGOVINI	OGRANIČENA NAKNADA ŠTETE U KRIVIČNIM POSTUPCIMA
17	18	18
3.2.	3.3.	3.4.
FINANSIJSKE BARIJERE I SUDSKI TROŠKOVI	ODSUSTVO NACIONALNOG PROGRAMA REPARACIJA	IZAZOVI U KRI- VIČNOPRAVNOM SISTEMU I INSTI- TUCIONALNOJ KOORDINACIJI
19	19	20
4.	4.1.	4.2.
PREPORUKE I SLJEDEĆI KORACI	KONTINUIRANI ANGAŽMAN PO PITANJU NEOBAVEZUJU- ĆIH DUŽNOSTI	UNAPREĐENJE NA NACIONALNOM NIVOU I SISTEMSKE PROMJENE
21	22	23

BiH

Bosna i Hercegovina

Konvencija/Konvencija protiv mučenja

Konvencija protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja

EKLjP

Evropska konvencija o ljudskim pravima

ESLjP/Sud

Evropski sud za ljudska prava

EU

Evropska unija

FARC

Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia – Ejército del Pueblo /
Revolucionarne oružane snage Kolumbije – Narodna vojska

GDPR

Opća uredba o zaštiti podataka

UNCAT/Komitet

Komitet Ujedinjenih nacija protiv mučenja

Generalna skupština UN-a je 1984. godine usvojila Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (dalje u tekstu: Konvencija protiv mučenja).¹ Njome je utemeljeno poimanje apsolutne zabrane mučenja u običajnom međunarodnom pravu kao norme *jus cogens*.² Konvencija sadrži 33 člana i podijeljena je u tri dijela – oni se, redom, odnose na materijalnopravne odredbe koje države članice moraju ugraditi u svoje domaće zakonodavstvo, mandat Komiteta UN-a protiv mučenja (dalje u tekstu: UNCAT ili Komitet), odnosno ugovorno tijelo koje nadgleda poštivanje obaveza država članica Konvencije, te proceduralna i tehnička pitanja povezana sa ratifikacijom, amandmanima i rezervama.³

Aktivnosti praćenja koje UNCAT poduzima također uključuju mogućnost provođenja povjerljivih istraga u vezi sa navodima o mučenju.⁴ Nakon ovakvih istraga, Komitet objavljuje izvještaje, koji se nazivaju zaključna zapažanja, te iznosi zaključke o tome da li je država članica prekršila neku od svojih obaveza prema Konvenciji, kao i preporuke usmjerene na ispravljanje povreda.⁵ Međutim, ključni problem u ovom sistemu je činjenica da države prema Konvenciji nisu obavezane da postupaju u skladu sa preporukama sadržanim zaključnim zapažanjima UNCAT-a, niti postoji mehanizam provedbe kojim bi se osigurao bilo kakav oblik poštivanja – u suštini, odluke UNCAT-a su neobavezujuće.⁶ Države članice *jesu* obavezne pružiti neki oblik obeštećenja i naknade podnositeljima žalbe ukoliko Komitet utvrdi da je došlo do kršenja određene odredbe Konvencije – međutim, iako država članica mora navesti metodu, odnosno metode koje je odabrala za ostvarenje tog obeštećenja, ne postoji ništa što bi je obavezivalo da postupi u skladu s preporukama koje je iznio UNCAT.⁷

Efikasnost UNCAT-a stoga se često smatra nedosljednom zbog činjenice da zavisi od države članice, predmetnog slučaja, vremena u kojem je odluka donesena i mnogih drugih faktora.⁸ Nedostatak mehanizma provedbe, na prvi pogled, ozbiljno podriva autoritet Komiteta – međutim, djelovanje kroz meku moć (*soft power*) gdje se prepoznaje vrijednost preporuka Komiteta kao sredstva pritiska koje mogu koristiti nevladine organizacije, kao i šira međuvladina zajednica, ublažava taj efekat i doprinosi povećanju efikasnosti UNCAT-a.⁹ Široko je prihvaćeno među naučnicima u oblastima međunarodnog prava i meke moći da će se države koje su u načelu posvećene zaštiti ljudskih prava pridržavati obaveza čak i u odsustvu mehanizama provedbe, ali samo dok su troškovi usklađivanja niski.¹⁰ Imajući u vidu činjenicu da je zabrana mučenja izuzetno važan ideal koji treba zaštititi, i kao normu *jus cogens*, ali i sa stanovišta osnovnih humanitarnih vrijednosti, ima smisla ne oslanjati se isključivo na dobrovoljno usklađivanje, već istražiti načine poticanja država članica da se pridržavaju neobavezujućih dužnosti, čak i u odsustvu strogo definiranih mehanizama provedbe. To istinski postaje važno u slučajevima država članica koje po svojoj prirodi ne spadaju u kategoriju država posvećenih zaštiti ljudskih prava bez ikakvog vanjskog pritiska.

¹ Konvencija Ujedinjenih nacija protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 10. decembar 1984, 1465 U.N.T.S. 85 [dalje u tekstu: Konvencija protiv mučenja].

² CONVENTION AGAINST TORTURE INITIATIVE, UN CONVENTION AGAINST TORTURE - EXPLAINER 2 (2019).

³ LENE WENDLAND, A HANDBOOK ON STATE OBLIGATIONS UNDER THE UN CONVENTION AGAINST TORTURE 15, 17-19 (2002).

⁴ Id. str. 18-19; Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješci 1, čl. 20.

⁵ LENE WENDLAND, već navedeno u bilješci 3, str. 18-19.

⁶ Id.

⁷ Id.

⁸ Ronagh McQuigg, How Effective is the United Nations Committee Against Torture, 22 EUR. J. INT'L L. 813, 827 (2011).

⁹ Id. str. 827-828.

¹⁰ Andreas von Staden, The Conditional Effectiveness of Soft Law: Compliance with the Decisions of the Committee against Torture, 23 HUM. RTS. REV. 451, 451 (2022).

Ova publikacija izrađena je u sklopu projekta “Borba protiv nekažnjivosti i promicanje tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini” s ciljem predstavljanja dosadašnjeg procesa (ne)implementacije Odluke Komiteta za borbu protiv torture pri Ujedinjenim nacijama. Kroz nekoliko poglavlja koji prikazuju komparativnu praksu drugih sistema, opisat će se modeli implementacije odluka hibridnih sudova, važnost diplomatskog ili međuvladinog pritiska, kao i napora nevladinog sektora te medijskog zagovaranja na ovom pitanju.

Usprkos ovim percepcijama, nedavna empirijska istraživanja pokazala su da zapravo postoji pozitivna korelacija između ratifikacije ugovora o ljudskim pravima, poput Konvencije protiv mučenja, i nivoa poštivanja ljudskih prava koji neka država ostvaruje.¹¹ Razlika je jedino u tome što se od država koje su ratificirale takve ugovore često očekuje viši stepen odgovornosti nego od onih koje to nisu učinile, što dovodi do beskonačnog kruga pomjeranja granica, u kojem se naponi države ka usklađivanju uvijek smatraju nedovoljnim i od njih se uvijek očekuje više.¹² Iako ovakav učinak svakako nije negativan, jer potiče države da nastave težiti daljem globalnom priznanju rezultata koje postižu u oblasti ljudskih prava, on perpetuira štetnu (i u konačnici pogrešnu) percepciju da su neobavezujuće dužnosti, poput onih sadržanih u odlukama UNCAT-a, nedjelotvorne. Podaci, naprotiv, ukazuju na postojanje uzročno-posljedične veze između ratifikacije Konvencije protiv mučenja i poštivanja ljudskih prava.¹³ Ako to primijenimo na odluke UNCAT-a, slijedi da preporuke često ipak imaju uticaj na bolje usklađivanje država sa obavezama, iako on možda nije neposredan ili otvoreno izražen, pri čemu važnu ulogu igraju faktori poput općeg poštivanja ljudskih prava, reputacijski aspekti i drugo. Stoga se ne smije dozvoliti nazadovanje u poštivanju odluka UNCAT-a, a važnost poticanja na usklađenost dodatno dobija na težini.

Kada govorimo o Bosni i Hercegovini (BiH), njena historija u kontekstu procesuiranja ratnih zločina i odgovornosti za teška kršenja međunarodnog prava je duga i burna, usprkos činjenici da je rat u BiH okončan prije trideset godina. Od tada su vođeni brojni postupci u vezi sa nasiljem i zločinima koji su počinjeni tokom rata pred različitim sudovima i tribunalima, od domaćih, preko hibridnih sudova, do Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. UNCAT je 2019. godine donio zaključna zapažanja u predmetu *Gđa. A protiv BiH*, presudnom u tome što je Komitet po prvi put Bosnu i Hercegovinu pozvao na odgovornost zbog neispunjavanja obaveza da osigura pristup pravdi za preživjelu ratnog seksualnog nasilja.¹⁴ U svojim zaključnim zapažanjima, Komitet je istakao četiri preporuke koje BiH treba provesti u nastojanju da ispravi štetu nanесenu podnositeljici žalbe: osigurati pravičnu i adekvatnu naknadu, kao i zdravstvenu i psihološku njegu za žrtvu, uputiti javno izvinjenje te uspostaviti program reparacija na državnom nivou i donijeti okvirni zakon u korist svih žrtava rata.¹⁵ Značaj ove odluke time nadilazi puki uticaj na pojedinačnu podnositeljicu žalbe, već je namjera bila da iznjedri pozitivne efekte na širi pravni sistem koji se bavi odgovornošću za ratne zločine i reparacijama za žrtve u Bosni i Hercegovini.

Međutim, u šest godina od donošenja ove odluke, bh. vlasti uložile su malo ili nimalo napora na ispunjavanju bilo koje od ovih preporuka.¹⁶ Mnogo je faktora koji su uticali na ovaj nedostatak djelovanja, a na mnoge od njih će biti osvrta u trećem odjeljku. Ipak, najveća bojazan i dalje je nedostatak jasnog puta ka osiguranju usklađenosti sa neobavezujućim dužnostima koje je postavio Komitet. Postoje različite mogućnosti koje se mogu iskoristiti, od formalnih i proceduralnih sredstava do diplomatije meke moći – jedina prepreka je podizanje svijesti o ovim mehanizmima, kao i razmatranje korisnosti zauzimanja višestrukog i sveobuhvatnog pristupa na ovom putu ka provedbi.

¹¹ Christopher J. Farriss, *The Changing Standard of Accountability and the Positive Relationship between Human Rights Treaty Ratification and Compliance*, 48 BRIT. J. POL. SCI. 239, 239 (2017).

¹² Id. str. 239-240.

¹³ Id.

¹⁴ Bosnia: Landmark Decision for a Survivor of Sexual Violence, TRIAL INT’L (7. decembar 2020), <https://trialinternational.org/latest-post/bosnia-landmark-decision-for-a-survivor-of-sexual-violence/>.

¹⁵ *Gđa A. protiv Bosne i Hercegovine*, Komitet protiv mučenja, stav 9, U.N. Doc. CAT/C/67/D/854/2017 (2. august 2019).

¹⁶ TRIAL INT’L, POLICY BRIEF ON UNADDRESSED ISSUES FOR SURVIVORS OF WAR CRIMES, 4-5 (2024).

Hibridni sudovi, koji se nekad nazivaju i "internacionalizirani sudovi", integriraju aspekte i međunarodnog prava i domaćeg prava države ili država, a uspostavljaju se ugovorom ili zakonodavstvom.¹⁷ Hibridni sudovi imaju cilj da procesuiraju ozbiljne međunarodne zločine i obično se nalaze u regiji u kojoj su ti zločini počinjeni.¹⁸ Primjeri hibridnih sudova su Specijalni sud za Sijera Leone, Vanredna sudska vijeća u sudovima Kambodže i Vijeća prema Uredbi 64 u sudovima Kosova.¹⁹ Step en do kojeg su odluke hibridnog suda obavezujuće zavisi od toga kako je sud uspostavljen – konkretno, od toga da li ga priznaje nacionalni pravni sistem.²⁰ Hibridnim sudovima također često nedostaju nezavisni mehanizmi provedbe.²¹ Svi navedeni faktori mogu značajno ograničiti efikasnost ovakvih sudova.

Cilj hibridnih sudova je da otklone tri problema sa kojima se suočavaju isključivo međunarodni ili isključivo domaći sudovi tokom perioda tranzicijske pravde. Prvo, percepcije legitimteta ovih sudova među lokalnim stanovništvom znatno su ograničene, što zauzvrat umanjuje mogućnost djelotvorne provedbe njihovih odluka.²² Drugo, izgradnja lokalnih kapaciteta za dugoročne pravne promjene u postkonfliktnim situacijama smatra se održivijom pod hibridnim sistemima.²³ I treće, isključivo međunarodni ili domaći sudovi pokazali su se nedjelotvornim u razvoju i primjeni materijalnopравnih normi koje zadržavaju svoju efikasnost u dugoročnoj kriminalizaciji masovnih zločina (što najbolje postižu međunarodni sudovi) dok ih istovremeno prihvataju lokalni pravni stručnjaci i šira javnost (što najbolje postižu domaći sudovi).²⁴ Hibridnim sudskim sistemima se stoga nastoje objediniti najrelevantniji elementi i međunarodnih i domaćih sudova, dok se istovremeno otklanjaju ova tri problema.

Integracija hibridnog suda u nacionalni sistem može se ostvariti na različite načine – direktnim uključivanjem kroz ustavne ili zakonodavne izmjene ili uspostavljanjem hibridnog suda unutar postojećih nacionalnih pravosudnih struktura, odnosno paralelno s njima.²⁵ Kambodža, Sijera Leone i Libanon su najčešći primjeri uspostave hibridnih tribunala kao tijela za provedbu međunarodnog prava, pri čemu su zadržane određene administrativne nadležnosti država.²⁶ Specijalna jurisdikcija za mir u Kolumbiji je primjer potpuno nacionalnog hibridnog suda koji je uspostavljen ustavnim amandmanom iz 2017. godine.²⁷ Specijalna jurisdikcija za mir je formirana u okviru mirovnog sporazuma iz 2016. godine sa Revolucionarnim oružanim snagama Kolumbije – Narodnom armijom (FARC), sa ciljem da se bavi ratnim zločinima i drugim nasiljem počinjenim tokom sukoba.²⁸ Primjenjuje kolumbijsko pravo, ali je istovremeno obavezna da

¹⁷ ARIEL UNIVERSITY CENTER FOR THE RESEARCH & STUDY OF GENOCIDE, Hybrid Courts, ARIEL UNIVERSITY, <https://campuscore.ariel.ac.il/wp/rsg/hybrid-courts/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹⁸ INT'L CRIM. L. SERVS., INTERNATIONAL, HYBRID AND NATIONAL COURTS TRYING INTERNATIONAL CRIMES 9-11 (n.d.).

¹⁹ *Id.*

²⁰ *Id.*

²¹ *Id.*

²² Laura A. Dickinson, The Promise of Hybrid Courts, 97 AM. J. INT'L L. 295, 300-305 (2003).

²³ *Id.*

²⁴ *Id.*

²⁵ INT'L CRIM. L. SERVS., već navedeno u bilješci 15, str. 9-11.

²⁶ Juan Rodríguez, Legal Pluralism and Transitional Justice in Colombia: Is the Special Jurisdiction for Peace a Hybrid Tribunal?, 26 SEGUE HEONB. YEONGU [World Const. Stud.] 229, 252 (2020).

²⁷ Andrés Zuluaga & Liliana Giraldo, The Special Jurisdiction for Peace in Colombia: Possible International Conflicts of Jurisdiction, 17 REV. JURID. [Legal Journal] 29, 31-34 (2020).

²⁸ *Id.*

poštuje međunarodno humanitarno i međunarodno pravo ljudskih prava.²⁹ Specijalna vijeća Istočnog Timora i Specijalni sud za Sjevernu Leone su primjeri lokaliziranih hibridnih sudova sa sličnim mandatima u smislu integracije međunarodnog prava u nacionalne pravne sisteme svojih država.³⁰ Međutim, dok su Specijalna vijeća integrirana u domaći pravosudni sistem Istočnog Timora, Specijalni sud je autonomno pravosudno tijelo koje djeluje paralelno sa pravosuđem Sjeverne Leonea.³¹

Različiti su načini uspostavljanja i funkcioniranja hibridnih sudova i obično zavise od pristupa koji pojedinačne države odaberu – jedina konstanta je krajnji cilj ovih institucija, a to je da budu arbitri pravde i reformi u postkonfliktnim periodima. Kada se odluke UNCAT-a (koje se, iako neobavezujuće, i dalje uveliko poštuju, kako je objašnjeno u prvom odjeljku) prenesu na dalje postupanje pred takvim hibridnim sudovima, pitanje nepoštivanja može postati posebno ozbiljno. Centralno pitanje u ovom izvještaju se stoga odnosi na moguće opcije djelovanja u slučajevima kada ti krajnji arbitri iznevjere preživjele koje su međunarodna tijela prepoznala kao osobe koje zaslužuju pravdu i naknadu. Mehanizmi reagiranja na takvo nepoštivanje mogu imati različite oblike, a se svi oslanjaju na meku moć i mogu se svrstati u pet širokih kategorija.

2.1. POSTUPAK PRAĆENJA UNCAT-A (FOLLOW-UP)

U maju 2003. godine, Komitet UN-a protiv mučenja uveo je postupak za praćenje svojih zaključnih zapažanja.³² Prema Pravilu 72 Poslovnika UNCAT-a, Komitet ima ovlaštenje da utvrdi i zatraži dodatne informacije u vezi sa konkretnim obavezama koje je preporučio državama članicama u zaključnim zapažanjima.³³ Riječ je o obavezama koje Komitet smatra najvažnijim na osnovu niza kriterija o kojima će kasnije biti riječi, a postupak uključuje imenovanje izjavitelja za praćenje provedbe, koji u saradnji sa izjaviteljima za pojedinačne zemlje, procjenjuje napore država u ispunjavanju tih obaveza.³⁴ Izjavitelj za praćenje potom podnosi izvještaj o procjeni na svakoj sjednici Komiteta.³⁵ Značajan dio sposobnosti Komiteta da potiče države na poštivanje obaveza temelji se upravo na obavezi izvještavanja predviđenoj članom 19 Konvencije protiv mučenja.³⁶

Odabir obaveza koje će biti predmetom postupka praćenja u pravilu se temelji na ocjeni da one "moraju doprinijeti sprječavanju mučenja i zaštiti žrtava", a smjernice za postupak praćenja UNCAT-a navode četiri relevantna primjera:

- (i) ako je cilj obaveze značajno jačanje pravne zaštite za osobe lišene slobode;
- (ii) ako omogućava brže i nepristrasnije istrage navoda o mučenju;
- (iii) ako doprinosi općem krivičnom gonjenju i kažnjavanju počinitelja;
- (iv) ako omogućava obeštećenje žrtvama.³⁷

²⁹ *Id.*

³⁰ YVES BEIGBEDER, The Special Court for Sierra Leone, in *INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNALS: JUSTICE AND POLITICS* 125, 125 (2011).

³¹ *Id.*

³² Follow-Up Procedure: Committee against Torture, UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cat/follow-up-procedure> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

³³ *Id.*

³⁴ COMM. AGAINST TORTURE, Rules of Procedure, U.N. Doc. CAT/C/3/Rev.7, pravilo 72 (5. juli 2023).

³⁵ *Id.*

³⁶ Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješki 1, čl. 19.

³⁷ COMM. AGAINST TORTURE, Guidelines for follow-up to concluding observations, U.N. Doc. CAT/C/55/3, ¶ 7 (17. septembar 2015).

Zbog značaja obaveza koje je UNCAT nametnuo u predmetu *Gđa A. protiv BiH*, ne samo u smislu obeštećenja i pristupa pravdi za gđu A., već i u pogledu širih implikacija na pravne i reparacijske procese u zemlji, jasno je da se takve preporuke upravo uklapaju u vrstu obaveza koje Smjernice Komiteta prepoznaju kao dostojne daljeg praćenja.

Komitet koristi postupak praćenja od njegovog uvođenja 2003. godine, sa promjenjivim rezultatima. U tehničkom smislu, proces je dvostruk – ili Komitet pokreće zahtjev za praćenje (obično najmanje godinu dana nakon svojih zaključnih zapažanja) i postavlja rok koji, ako se ne ispoštuje, rezultira slanjem formalnog podsjetnika, ili se zahtjev za praćenje ispuni, nakon čega Komitet traži dodatna pojašnjenja ili (rijetko) konstatuje da su obaveze ispunjene na zadovoljavajući način.³⁸ U slučaju da se dva uzastopna formalna podsjetnika budu ignorirana, Komitet upućuje zahtjev za sastanak, što se desilo krajem oktobra 2024. sa Arapskom Republikom Sirijom.³⁹ I Bosna i Hercegovina je dobijala zahtjeve za praćenje od Komiteta, na koje je u prethodnim slučajevima uglavnom odgovarala (sve do 2019. godine), iako su svi odgovori bili praćeni zahtjevima za dodatna pojašnjenja.⁴⁰ U julu 2023. godine, izvijestitelj je prvi put dodijelio ocjenu "A" za kvalitet odgovora jedne države na postupak praćenja.⁴¹ Litvanija je odgovorila na zahtjev za praćenje detaljnim izvještajem koji je uključivao specifične odgovore na svaku od ključnih preporuka Komiteta, a sistematski pristup je doveo do javnog priznanja i pohvale koju su uputili izvijestitelj i Komitet.⁴² U svijetu diplomatije meke moći, takve pohvale mogu predstavljati snažan poticaj državama da se usklade s preporukama Komiteta ili ih barem ozbiljno razmotre.

Nije jasno zašto UNCAT već nije pokrenuo postupak praćenje svojih preporuka upućenih Bosni i Hercegovini u predmetu *Gđa A*. Uobičajena praksa podrazumijeva da se praćenje vrši otprilike godinu dana nakon donošenja inicijalne odluke u slučaju da država članica ne poduzme nikakve djelotvorne radnje na provođenju preporuka. Međutim, treba napomenuti da ne postoji strogo propisan rok do kojeg Komitet može vršiti praćenje svojih zaključnih zapažanja. Nepoštivanje preporuka svakako nije ostalo nezapaženo u široj zajednici jer nevladine organizacije i druge zainteresirane strane vrše značajan pritisak na bh. vlasti. Formalno praćenje koje sam Komitet pokrene može dodatno pomoći ovom procesu i otvoriti prostor za trajnije napore u pravcu usklađivanja sa preporukama.

Postoje slučajevi u kojima je UNCAT ocijenio da predmet koji je razmatran ne zahtijeva dodatno praćenje. U predmetu *Elmi protiv Australije* (1999), UNCAT je utvrdio da bi Australija deportacijom Sadiqa Elmija, somalijskog državljanina, prekršila član 3. Konvencije protiv mučenja,⁴³ budući da je postojao ozbiljan rizik od mučenja u slučaju njegovog povratka u Somaliju, te je zaključio da Australija ima obavezu da zaustavi proces deportacije.⁴⁴ U svom odgovoru, Australija je obavijestila Komitet da je ministar za imigraciju i multikulturalna pitanja Elmiju omogućio da ponovo podnese zahtjev za zaštitnu vizu i stekne status izbjeglice.⁴⁵ Iako je time tehnički

³⁸ COMM. AGAINST TORTURE, Follow-up procedure to conclusions and recommendations 16 May 2003 – 30 May 2025, dostupno na https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeI&ctl00_ContentPlaceholder1_radResultsGridChangePage=13 (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

³⁹ *Id.*

⁴⁰ *Id.*; COMM. AGAINST TORTURE, Concluding observations on the sixth periodic report of Bosnia and Herzegovina: Addendum, U.N. Doc. CAT/C/BIH/CO/6/Add.1 (11. mart 2019).

⁴¹ Committee against Torture Adopts Reports on Follow-up to Concluding Observations, Individual Communications and Reprisals, UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, <https://www.ohchr.org/en/meeting-summaries/2023/07/committee-against-torture-adopts-reports-follow-concluding-observations> (24. juli 2023).

⁴² COMM. AGAINST TORTURE, Information received from Lithuania on follow-up to the concluding observations on its fourth periodic report, U.N. Doc. CAT/C/LTU/FCO/4 (21. decembar 2022).

⁴³ Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješci 1, čl. 40.

⁴⁴ *Elmi protiv Australije*, Komitet protiv mučenja, stav 7, U.N. Doc. CAT/C/22/D/120/1998 (25. maj 1999).

⁴⁵ Australia: Follow-Up-Jurisprudence Action by Treaty Bodies, BAYEFSKY, https://www.bayefsky.com/html/australia_cat_follow_juris.php (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

ispunjena obaveza koju je nametnuo UNCAT, u praksi je ministar odbio Elmijev zahtjev, ocijenivši ga neuvjerljivim.⁴⁶ Da dalje ne bi gubio vrijeme u pritvoru čekajući mogućnost podnošenja novih zahtjeva, Elmi je odlučio da se dobrovoljno vrati u Egipat. UNCAT je ocijenio da je samo omogućavanje podnošenja novog zahtjeva bilo u skladu sa njegovom preporukom te je slučaj smatrao zaključenim, bez potrebe za dodatnim praćenjem.

Postoje tri važne razlike između predmeta *Elmi protiv Australije* i predmeta *Gđa A.* Prvo, UNCAT nije predmet *Gđa A.* označio kao zatvoren, budući da se polovičnim mjerama koje je pokrenula BiH zasigurno ne ispunjava *de minimis* kriterij koji je Komitet primijenio u predmetu *Elmi*. Drugo, zaključna zapažanja u predmetu *Elmi* temeljila su se na utvrđenom riziku od *budućeg* mučenja u slučaju Elmijeve repatrijacije. Suprotno tome, u predmetu *Gđa A.*, Komitet je utvrdio jasno i već počinjeno kršenje člana 14 Konvencije, kojim se garantira pravo na pravednu i odgovarajuću naknadu štete.⁴⁷ Shodno tome, može se tvrditi da su nametnute obveze u predmetu *Gđa A.* snažnije, s obzirom na to da su usmjerene na povredu koja je neosporno već počinjena. Treće, iako je Australija potpisala i ratificirala Konvenciju, njen pravni okvir ne propisuje obavezu da se slučajevi poput Elmijevog razmatraju u skladu sa odredbama Konvencije.⁴⁸ S druge strane, Bosna i Hercegovina je poduzela značajne mjere kako bi svoj domaći pravni okvir uskladila sa Konvencijom, a što je uključivalo i ustavno priznavanje zabrane mučenja te usklađivanje krivičnog zakonodavstva sa relevantnim odredbama Konvencije.⁴⁹ Bitno su različite implikacije ova dva predmeta, kao i njihova proceduralna historija, te bi stoga trebalo potaknuti UNCAT da pokrene postupak praćenja preporuka u predmetu *Gđa A.* i zatraži ažurirane informacije o naporima koje ulažu bh. vlasti.

2.2. DIPLOMATSKI ILI MEĐUVLADIN PRITISAK

Uticaj međunarodne zajednice često je najčešći način uticanja na promjene u kontekstu "meke moći" te je vjerovatno najjednostavniji za analizu. Ovaj mehanizam funkcioniše na sljedeći način — prvo se utvrdi povreda (odnosno, u najmanju ruku, vjerovatnoća povrede), nakon čega slijedi nametanje obaveze; u slučaju da se obaveza ne ispoštuje, međunarodna zajednica (pojedinačne države ili veće grupe ili organizacije, pa čak i međuvladina tijela) vrši značajan pritisak na dotičnu državu putem diplomatskih kanala, sankcija ili drugih metoda čija je namjera da se država primora da ispunji obaveze.

Jedan od primjera ovakve dinamike nalazimo u predmetu *Agiza protiv Švedske* (2005). Ahmed Agiza je egipatski državljani kojem je odbijen azil i koji je deportovan iz Švedske usprkos njegovim tvrdnjama da će biti mučen po povratku u domovinu pod lažnim optužbama za povezanost sa terorizmom.⁵⁰ Komitet je utvrdio da je u trenutku deportacije Švedska znala, ili je morala znati, da postoji visok rizik da će Agiza biti mučen u Egiptu.⁵¹ Na osnovu ovog nalaza, Komitet je zaključio da Švedska ima obavezu da osigura pravo na djelotvoran pravni lijek za podnositelja žalbe.⁵² Međutim, Švedska je u početku sporo reagirala na ovaj zaključak i odbijala je priznati bilo kakvu odgovornost. Ali su se stvari zakomplikovale zbog vremenskog

⁴⁶ Nicholas Poynder, *When All Else Fails: Seeking Protection under International Treaties*, PROJECT SAFECom (28. april 2003), <https://safecom.org.au/poynder.htm>.

⁴⁷ *Gđa A.*, već navedeno u bilješci 12, stav 7.5.

⁴⁸ Joanne Kinsor, *Non-Refoulement and Torture: The Adequacy of Australia's Laws and Practices in Safeguarding Fugitives from Torture and Trauma*, 25 AIAL FORUM 16 (2000).

⁴⁹ Saopštenje za medije, Comm. against Torture, Committee against Torture begins review of report of Bosnia and Herzegovina (Nov. 8, 2005), dostupno na <https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/committee-against-torture-begins-review-report-bosnia-and-herzegovina> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁵⁰ *Agiza protiv Švedske*, Komitet protiv mučenja, stavovi 2.2-2.5, U.N. Doc. CAT/C/34/D/233/2003 (20. maj 2005).

⁵¹ *Id.* stav 13.4.

⁵² *Id.* stavovi 13.6-13.7.

perioda u kojem se deportacija desila – bio je to period vrhunca američkog rata protiv terorizma. U tom kontekstu, jedan poslanik Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope iznio je optužbe da su evropske države, uključujući Švedsku, bile uključene u pritvaranje i zlostavljanje osoba osumnjičenih za veze sa terorizmom.⁵³ Ubrzo su se u međunarodnoj zajednici počele odvijati šire rasprave, sa naglaskom na potrebu da zaštita ljudskih prava i suzbijanje terorizma nikada ne bi trebali biti međusobno isključivi.⁵⁴ U konačnici je sve veći pritisak diplomatskih i drugih kanala doveo je do toga da Švedska povuče svoju odluku o repatrijaciji Agize,⁵⁵ te mu dodijeli odštetu i stalni boravak.⁵⁶

Pritisak međunarodne zajednice predstavljao je ključni mehanizam djelovanja u predmetu *Agiza*, pri čemu ne treba zanemariti ni vezu Švedske sa regionalnom organizacijom kao što je Evropska unija. Opći i široko rasprostranjeni međunarodni pritisak može biti djelotvoran ako se radi o hitnoj situaciji i drastičnim kršenjima ljudskih prava – međutim, ciljani pritisak manjih, regionalnih organizacija nerijetko se pokazuje još djelotvornijim, posebno imajući u vidu jedinstvenu poziciju Bosne i Hercegovine. Naime, Bosna i Hercegovina je već dugi niz godina uključena u proces pristupanja Evropskoj uniji, a najnovija informacija je da je Evropsko vijeće otvorilo pregovore o pristupanju u martu 2024. godine.⁵⁷ Poboljšanje vidljivosti preporuka UNCAT-a unutar evropske zajednice, tako da postoji veća vidljivost i posljedični pritisak na BiH, time predstavlja još jedno djelotvorno sredstvo za poticanje ispunjavanja obaveza.

2.3. NEVLADINE ORGANIZACIJE I MEDIJSKO ZAGOVARANJE

Uloga nevladinih organizacija i medija u kontekstu vršenja pritiska na državne aktere da poštuju obaveze vrlo je slična ulozi međunarodnih aktera o kojima je bilo riječi u prethodnom odjeljku. Osnovna razlika je u tome što, za razliku od direktnih izjava neodobravanja i apela državama na političkom i diplomatskom nivou, djelovanje nevladinih organizacija i medija podrazumijeva nekoliko dodatnih koraka, a tu ubrajamo objavljivanje izvještaja, provođenje dodatnih istraga i istraživanja, te kreiranje publiciteta.

U predmetu *Alzery protiv Švedske* (2006), koji se smatra srodnim predmetu *Agiza*, Komitet UN-a za ljudska prava razmatrao je slučaj još jednog egipatskog državljanina deportovanog iz Švedske usprkos značajnom riziku od mučenja.⁵⁸ Postupak je slijedio gotovo istu proceduru kao i predmet *Agiza* te se došlo do istog zaključka.⁵⁹ Zaista, pritisak koji je međunarodna zajednica izvršila na Švedsku često je ova dva predmeta spajao, a odluka o poništavanju odluke o deportaciji te naknadno isplaćivanje naknade štete odnosili su se na oba slučaja.⁶⁰ Međutim, važno je istaći da bi pritisak međunarodne zajednice sam po sebi vjerovatno bio nedovoljan da potakne Švedsku na promjenu stava. Kritike i izvještaji ključnih aktera u oblasti ljudskih prava, uključujući *Amnesty International*⁶¹ i *Human Rights Watch*,⁶² kao i opsežno izvještavanje švedskih

⁵³ “Serious human rights violations during anti-terror campaign must be corrected - and never repeated”, COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS (4. februar 2008), <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/-serious-human-rights-violations-during-anti-terror-campaign-must-be-corrected-and-never-repeated->.

⁵⁴ *Id.*

⁵⁵ Alexandra Sandels, Sweden Revokes Yet Another Decision of Extraditing Egyptian Terrorist Suspect, DAILY NEWS EGYPT (23. maj 2007), <https://web.archive.org/web/2011125050914/http://www.dailystaregypt.com/article.aspx?ArticleID=7370>.

⁵⁶ 2008 Human Rights Report: Sweden, U.S. DEPARTMENT OF STATE (25. februar 2009) <https://web.archive.org/web/20090226175624/http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119107.htm>

⁵⁷ EU-Bosnia and Herzegovina Relations, EUROPEAN COMMISSION, https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/bosnia-and-herzegovina_en (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁵⁸ *Alzery protiv Švedske*, Komitet za ljudska prava, U.N. Doc. CCPR/C/88/D/1416/2005 (10. novembar 2006).

⁵⁹ *Id.* stavovi 12-13.

⁶⁰ 2008 Human Rights Report, već navedeno u bilješci 53.

⁶¹ SWEDEN: THE CASE OF MOHAMMED EL ZARI AND AHMED AGIZA: VIOLATIONS OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS BY SWEDEN CONFIRMED, AMNESTY INT’L (2006).

⁶² STILL AT RISK: DIPLOMATIC ASSURANCES NO SAFEGUARD AGAINST TORTURE, H.R. WATCH (2005).

medija,⁶³ odigrali su presudnu ulogu u tome da slučajevi poput *Agiza* i *Alzery* ne padnu u zaborav, a stalni podsjetnici nevladinih organizacija i medija (uz prethodno spomenute državne aktere) primorali su Švedsku da preuzme odgovornost.

Nevladine organizacije također mogu imati važnu ulogu u postupku praćenja provedbe preporuka UNCAT-a kako je opisano u odjeljku 2.1. U primjeru Litvanije, kojoj je dodijeljena ocjena A nakon praćenja, važno je naglasiti da su informacije koje je Litvanija dostavila Komitetu također bile popraćene izvještajem koji su zajednički pripremili *Human Rights Monitoring Institute* i *Global Detention Project*.⁶⁴ U izvještaju je preuzet isti sistematski pristup kao i u državnom izvještaju Litvanije i predstavljen je odgovor na svaku od ključnih preporuka Komiteta, kao i koraci koji su poduzeti u odnosu na njih. Drugi primjer je predmet koji se odnosio na tzv. Magdalenske praonice, institucije zatvorskog karaktera koje su vodile vjerske organizacije u Irskoj tokom 20. stoljeća, gdje su tinejdžerke proizvoljno pritvarane i lišavane slobode.⁶⁵ Nakon opće preporuke UNCAT-a (za razliku od konkretnog predmeta) i propusta Irske da djeluje, nevladina organizacija pod nazivom *Justice for Magdalenes* objavila je izvještaj u kojem su detaljno opisani svi slučajevi u kojima Irska nije ispoštovala obaveze, štetne posljedice po žrtve i potreba za obnovljenim naporima u cilju osiguranja usklađenosti sa obavezama.⁶⁶ Izvještaj je u konačnici doveo do većeg nadzora UNCAT-a i pokretanja konkretnih postupaka, kao što je *Coppin protiv Irske* (2022).⁶⁷ Iako ishod tog predmeta nije bio povoljan, a UNCAT je (u podijeljenoj odluci) zaključio da Irska nije kršila svoje obaveze prema Konvenciji nakon 2002. godine, ključna poruka ovog primjera je da učešće nevladinih organizacija može uticati na promjene na mnogo načina, od vršenja pritiska na državu (kao u predmetima *Alzery* i *Agiza* sa Švedskom), preko doprinosa formalnom postupku praćenja (kao u slučaju Litvanije), pa sve do poticanja pažnje i nadzora UNCAT-a kroz dosljedno izvještavanje i istrage u interesu odgovornosti (kao u slučaju *Justice for Magdalenes*).

2.4. PRAVNE STRATEGIJE: DOMAĆI ILI REGIONALNI SUDOVI

Obaveze koje preporučuje UNCAT nisu obavezujuće zbog same prirode Komiteta. Indirektan i donekle zaobilazan način provođenja ovih obaveza bio bi da domaći ili regionalni sud koji ima obavezujuću nadležnost usvoji preporuke UNCAT-a i time obaveže državu da ih provede. Na primjer, odluke Evropskog suda za ljudska prava su obavezujuće za sve države članice. Tu se otvara pitanje zašto bi podnositelji predstavki protiv država članica ESLJP-a odlučili da se obrate UNCAT-u umjesto Sudu (kao u predmetima *Agiza*, *Alzery* i *Gđa A.*, između ostalih). Pet ključnih faktora objašnjava ovaj trend:

⁶³ *Kalla Fakta*, “The Broken Promise” (švedski TV4, 17. maj 2004), dostupno na <https://www.therenditionproject.org.uk/pdf/PDF%20410%20%5BTranscript%20of%20TV4,%20Kalla%20Fakta,%20The%20Broken%20Promise,%2017%20May%202004%5D.pdf> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁶⁴ LITHUANIA: FOLLOW-UP REPORT TO THE UN COMMITTEE AGAINST TORTURE, HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE & GLOBAL DETENTION PROJECT (2023).

⁶⁵ Máiréad Enright, *Coppin v. Ireland: Depressing Conservatism from the UN Committee Against Torture*, OPINIO JURIS (12. februar 2023), <http://opiniojuris.org/2023/02/12/coppin-v-ireland-depressing-conservatism-from-the-un-committee-against-torture/>.

⁶⁶ FOLLOW-UP REPORT TO THE UN COMMITTEE AGAINST TORTURE, JUSTICE FOR MAGDALENES (2012).

⁶⁷ *Coppin protiv Irske*, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/73/D/879/2018 (8. maj 2023).

- (i) Tokom svoje sudske prakse, Evropski sud za ljudska prava često je bio predmet kritika zbog stroge primjene zastarnih rokova iz relevantnih nacionalnih pravnih sistema, što je nerijetko dovodilo do toga da se predstavke odbace kao nedopustive, čime su podnositelji predstavki ostajali uskraćeni za pristup pravdi.⁶⁸ Nadalje, član 35 Evropske konvencije o ljudskim pravima, na kojem se Sud zasniva, sadrži svoj vlastiti zastarni rok prema kojem podnositelji imaju samo četiri mjeseca (do nedavno šest)⁶⁹ od dana donošenja konačne presude nacionalnog suda da podnesu predstavku Sudu.⁷⁰ Iako Sud navodno ima slobodu da tumači rok od četiri mjeseca onoliko liberalno koliko želi,⁷¹ rijetko koristi tu mogućnost. U rijetkim slučajevima kada ju je koristio, bilo je to pod strogim uslovima koji važe isključivo za konkretan predmet i ne stvaraju presedan za buduće predmete. Primjer je predmet *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*, u kojem Sud nije primijenio tadašnju šestomjesečnu zastaru isključivo zbog činjenice da je istraga u vezi sa smrću koja je bila u središtu predstavke još uvijek bila u toku i da je bila neadekvatno provedena.⁷² Ovakav stav Evropskog suda za ljudska prava je u suprotnosti sa Principima UN-a o nekažnjivosti, prema kojima zastare ne smiju predstavljati prepreku ni za međunarodno krivično gonjenje, niti za građanske tužbe za reparacije.⁷³ Član 14. Konvencije protiv mučenja dodatno naglašava važnost pristupa pravdi i obeštećenja, čime UNCAT postaje pristupačniji i manje restriktivan mehanizam za žrtve koje traže reparacije.⁷⁴
- (ii) Iako Evropska konvencija o ljudskim pravima sadrži odredbe koje se odnose na žrtve mučenja, UNCAT je specijalizirano ugovorno tijelo osnovano za rješavanje slučajeva mučenja (kako pojedinačnih, tako i onih koji se mogu okarakterizirati kao ratni zločini). Kao takav, UNCAT je eksplicitnije i inherentnije "osjetljiv na traumu" u svojim temeljnim principima i alatima razvijenim za njihovu provedbu (poput Istanbulskeg protokola).⁷⁵ Evropski sud za ljudska prava, iako sve češće inkorporira elemente zasnovane na prepoznavanju traume u svoju sudsku praksu, to čini unutar šireg okvira Evropske konvencije o ljudskim pravima. Njegova osjetljivost na traumu najčešće se očituje kroz tumačenje člana 3⁷⁶ u konkretnim predmetima, kao i kroz razvijanje najboljih praksi u zastupanju žrtava, ali nije eksplicitno ugrađena u njegov osnivački tekst kao što je to slučaj sa UNCAT-om.
- (iii) U predmetu *Aydin protiv Turske* (1997),⁷⁷ Evropski sud za ljudska prava je donio presudu koja se smatra prekretnicom, priznavši silovanje i seksualno nasilje kao oblik mučenja. Ipak, sudska praksa Suda u kasnijim predmetima postavila je visok prag za takvo priznanje (s posebnim naglaskom na element namjere i potrebu dokazivanja diskriminatorne pobude), pri čemu kritičari ističu kako se ovakvim pristupom umanjuju negativne posljedice činjenice da silovanje ne zadovoljava uvijek kriterije mučenja *per se*.⁷⁸ Ovakav visoki prag će sto utiče na odluku podnositelja predstavki, naročito preživjelih seksualnog nasilja, da se obrate UNCAT-u.

⁶⁸ Savjetodavno mišljenje zatraženo od Kasacionog suda Armenije (zahtjev br. P16-2021-001), Savjetodavno mišljenje, [2022] Evropski sud za ljudska prava, stav 46 (26. april).

⁶⁹ Time limit for ECHR applications reduced to four months, COUNCIL OF EUROPE (Feb. 01, 2022), <https://www.coe.int/en/web/portal/-/time-limit-for-echr-applications-reduced-to-4-months>.

⁷⁰ PRACTICAL GUIDE ON ADMISSIBILITY CRITERIA, EUR. CT. H.R. stav 197 (2025).

⁷¹ *Id.* stavovi 198, 200.

⁷² *Predmet Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*, predstavka br. 72152/13, stav 59, Evropski sud za ljudska prava, (5. novembar 2016).

⁷³ Report of the Independent Expert to Update the Set of Principles to Combat Impunity, Diane Orentlicher, Addendum: Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights Through Action to Combat Impunity, stav 23, U.N. Doc. E/CN.4/2005/102/Add.1 (8. februar 2005).

⁷⁴ Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješki 1, čl. 14.

⁷⁵ U.N. OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, Istanbul Protocol: Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (2004).

⁷⁶ *Evropska konvencija o ljudskim pravima*, čl. 4, 4. novembar 1950, 213 U.N.T.S. 221 [dalje u tekstu: EKLJP].

⁷⁷ *Aydin protiv Turske*, predstavka br. 57/1996/676/866, Evropski sud za ljudska prava (25. septembar 1997).

⁷⁸ Clare McGlynn, Rape, Torture and the European Convention on Human Rights, 58 EUR. CT. H. R. 565, 565 (2009).

- (iv) Evropski sud za ljudska prava prvenstveno se fokusira na novčanu naknadu štete za žrtve, što je jasno iz Praktičnog uputstva za zahtjeve za pravično zadovoljenje,⁷⁹ kojim se tumači član 41 Evropske konvencije o ljudskim pravima, a koji se odnosi na "pravično zadovoljenje".⁸⁰ Nasuprot tome, podnositelji žalbi UNCAT-u često dobijaju odluke sa komentarima koji se odnose na šire sistemske promjene (oslanjajući se na širu obavezu iz člana 14⁸¹ Konvencije protiv mučenja koji obuhvata pravo na rehabilitaciju), kao što su preporuke državi članici da osigura posebnu obuku za medicinsko osoblje za rad sa žrtvama seksualnog nasilja,⁸² kao i da unaprijedi standarde istraga, pristup pravosuđu i institucionalnu odgovornost.⁸³ UNCAT, dakle, ne samo da eksplicitno propisuje obavezu rehabilitacije, već i jasno prepoznaje puni spektar (fizičke i psihičke) patnje izazvane mučenjem, te je kao takav znatno pogodniji instrument za poticanje šire pravne reforme.
- (v) Iako se radi o kvazisudskom tijelu, postupak pred UNCAT-om u vezi sa pojedinačnim saopštenjima⁸⁴ često se percipira kao manje formalan i pristupačniji u poređenju sa punopravnim sudskim postupkom, a Komitet često ulazi u dijalog sa državom članicom. S druge strane, Evropski sud za ljudska prava je sudska institucija, s rigoroznim kriterijima dopustivosti, strogim proceduralnim pravilima i formalnim pravosudnim procesom. Iako ovakav pristup osigurava visok stepen pravne preciznosti, može djelovati zastrašujuće i potencijalno retraumatizirajuće za preživjele, posebno zbog mogućnosti unakrsnog ispitivanja i kontradiktorne prirode postupka.

Imajući u vidu da se radi preživjeloj seksualnog nasilja povezanog sa sukobom, potpuno je razumljivo što je slučaj gđe A. podnesen direktno UNCAT-u. Ipak, usprkos svim ovim faktorima, činjenica da su preporuke UNCAT-a pravno neobavezujuće i dalje predstavlja značajnu prepreku. Ukoliko bi predmet, ili preporuke Komiteta, preuzeo Evropski sud za ljudska prava ili čak domaći bh. sistem kroz Vijeće ministara (kao ključni organ izvršne vlasti), te preporuke bi mogle postati obavezujuće za državu i zahtijevale bi konkretne korake. Vijeće ministara je 2024. godine razmatralo pitanje isplate reparacija preživjelima ratnih zločina, što je prva od četiri preporuke iz odluke u predmetu *Gđa A.*,⁸⁵ ali je izglasalo odluku protiv formalnog preuzimanja te obaveze. Ipak, ako bi se pojavile nove informacije, kao na primjer kada bi TRIAL (kao pravni zastupnik gđe A.) dostavio nove medicinske nalaze koji ukazuju na pogoršanje zdravstvenog stanja gđe A. uslijed zanemarivanja reparativnih obaveza, to bi moglo potaknuti Vijeće ministara da (ponovo) razmotri preuzimanje odluke UNCAT-a i izglasa novu (pozitivnu) odluku, čime bi preporuke postale obavezujuće za Bosnu i Hercegovinu. Na ovaj zaobilazan način moguće je izbjeći proceduralne prepreke na Evropskom sudu za ljudska prava za preživjele seksualnog nasilja povezanog sa sukobom, a istovremeno osigurati pravne garancije da će obaveze biti provedene.

⁷⁹ PRACTICE NOTE 12: COMPENSATION FOR VICTIMS OF TORTURE, REDRESS 11 (2024).

⁸⁰ EKLjP, već navedeno u bilješci 66, čl. 41.

⁸¹ Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješci 1, čl. 14.

⁸² Conclusions and Recommendations on Colombia, COMM. AGAINST TORTURE, 10(f), U.N. Doc. CAT/C/CR/31/1 (4. februar 2004).

⁸³ INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, THE RIGHT TO A REMEDY AND REPARATION FOR GROSS HUMAN RIGHTS VIOLATIONS: A PRACTITIONERS' GUIDE 100, 111 (2018).

⁸⁴ Konvencija protiv mučenja, već navedeno u bilješci 1, čl. 22.

⁸⁵ *Gđa. A.*, već navedeno u bilješci 12, str. 9.

2.5. NADZOR KROZ VIŠE MEHANIZAMA

Posljednji mehanizam za poticanje poštivanja obaveza prema UNCAT-u ogleda se u koordiniranom djelovanju više ugovornih tijela Ujedinjenih nacija, što rezultira povećanim nadzorom i pritiskom. U skorije vrijeme, Bjelorusija je primila više saopštenja od UNCAT-a zasnovanih na nalazima koji ukazuju na slučajeve mučenja i izostanak odgovarajućih istraga.⁸⁶ Komitet za ljudska prava (HRC) i Komitet za prisilne nestanke (CED) također su izdavalali zaključke o povezanim kršenjima.⁸⁷ Ova tijela često se pozivaju na međusobne zaključke u svojim zaključnim zapažanjima. Nadalje, u Univerzalnem periodičnom pregledu (UPR) se redovno ističe da Bjelorusija ne poštuje odluke UNCAT-a.⁸⁸ Iako Bjelorusija nažalost i dalje ne poštuje te odluke, kumulativni međunarodni nadzor povećao je pritisak i stvorio dokumentiranu osnovu za buduće pozivanje na odgovornost.

Postoji ključna razlika između bosanskohercegovačkog i bjeloruskog konteksta koja omogućava da višestruki mehanizmi nadzora ostanu održiva opcija. Obaveze koje je UNCAT izrekao za Bosnu i Hercegovinu proizašle su iz jednog presudnog i prepoznatljivog predmeta (*Gđa A.*), za razliku od višestrukih i dugogodišnjih utvrđenih kršenja Bjelorusije. Činjenica da se bjeloruska kršenja već dugo ne provjeravaju može se pretpostaviti kao značajan faktor koji je doprinio kontinuiranom nepoštivanju obaveza i naizglednoj nedjelotvornosti pojačanog nadzora. Upravo to dodatno naglašava hitnost pojačanog pritiska i nadzora kroz više mehanizama nad Bosnom i Hercegovinom, kako bi se izbjeglo nepoštivanja obaveza slično bjeloruskom kontekstu. Koordinacija više ugovornih tijela UN-a predstavljati moćan alat te može povećati vidljivost problema i doprinijeti njegovom rješavanju iz više uglova i na raznim nivoima.

Nije jasno koji od ovih pet načina za poticanje poštivanja neobavezujućih dužnosti bi mogao biti najdjelotvorniji – međutim, ništa ne ukazuje na to da su međusobno isključivi. Naprotiv, dokazi pokazuju da diplomatski pritisak najbolje funkcionira u kombinaciji sa pritiskom nevladinih organizacija i zagovaranjem u medijima. Kada se radi o slučaju koji ima potencijal da značajno preoblikuje i reformira postupanje bh. pravnog sistema prema preživjelim ratnih zločina, višesmjerni pristup je i praktičan i poželjan.

⁸⁶ Report of the Committee against Torture, COMM. AGAINST TORTURE, stavovi 34-48, U.N. Doc. A/79/44 (21. juni 2024).

⁸⁷ Saopštenje za medije, U.N. Human Rights Off. of the High Comm'r., Belarus: Inmate ill-treatment and possible enforced disappearances ongoing concerns, say UN experts (31. oktobar 2024), dostupno na <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/10/belarus-inmate-ill-treatment-and-possible-enforced-disappearances-ongoing> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025); Saopštenje za medije, U.N. Human Rights Off. of the High Comm'r., Enforced disappearances: Working Group concludes its 136th session (2. maj 2025), dostupno na <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2025/05/enforced-disappearances-working-group-concludes-its-136th-session> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁸⁸ National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: Belarus, H.R.C., U.N. Doc. A/HRC/WG.6/36/BLR/1 (25. februar 2020); Compilation on Belarus: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, H.R.C., U.N. Doc. A/HRC/WG.6/36/BLR/2 (27. februar 2020).

REPARACIJE I ZAHTJEVI ZA NAKNADU ŠTETE U BOSNI I HERCEGOVINI

Rat u Bosni i Hercegovini predstavlja ključan i često citiran primjer sukoba u novijoj historiji. Kao takav, pitanja pravde i rješavanja zahtjeva koja proizilaze iz posljedica rata imaju pravne implikacije koje nadilaze samu geografsku oblast sukoba. Međutim, može se uočiti niz problema u postojećem domaćem pravnom okviru koji dovode do nedjelotvornog pristupa pravdi za preživjele.

3.1. OGRANIČENA NAKNADA ŠTETE U KRIVIČNIM POSTUPCIMA

Iako bh. zakonodavstvo žrtvama omogućava da podnesu imovinskopravni zahtjev u krivičnom postupku, ta mogućnost je i dalje nedovoljno iskorištena – u praksi se o imovinskopravnom zahtjevu ne odlučuje uvijek u krivičnom postupku. To je velikim dijelom posljedica prevladavajućeg stava u evropskim pravnim sistemima da bi uključivanje imovinskopravnih zahtjeva u krivične procese usporilo i otežalo cijeli postupak. Ovu argumentaciju koriste advokati odbrane (ali i sam sud) s ciljem razdvajanja tužbenih navoda protiv njihovog klijenta i produženja procesa. Zbog toga se preživjele često suočavaju sa dodatnim teretom pokretanja posebnih parničnih postupaka, što može biti finansijski zahtjevno i emocionalno iscrpljujuće.

Nadalje, iako Zakon o krivičnom postupku predviđa mjere zaštite identiteta, zakoni o parničnom postupku u Bosni i Hercegovini sadrži vrlo ograničene odredbe za efikasnu zaštitu identiteta. Zakon o zaštiti ličnih podataka je prvi put stupio na snagu 2006. godine, a izmijenjen je i dopunjen 2011. godine.⁸⁹ Međutim, u više navrata je ocijenjen kao nedostatan i neusaglašen u poređenju sa Općom uredbom o zaštiti podataka (GDPR), koja predstavlja zlatni standard zakonodavstva o zaštiti podataka u Evropskoj uniji.⁹⁰ Novi nacrt zakona o zaštiti podataka, koji je u većoj mjeri usklađen sa GDPR-om, u opticaju je u BiH od 2018. godine, ali još uvijek nije usvojen.⁹¹ Posljedica ovako nedovoljno razvijenog zakonskog okvira o zaštiti podataka je da se preživjele osobe i svjedoci često ustručavaju pokretati parnične postupke, upravo zbog neadekvatnih mehanizama zaštite identiteta. To značajno ometa sudske postupke i u mnogim slučajevima rezultira time da predmeti čak i ne dođu pred sudove, a pravda se uskraćuje i zaboravlja. Ovakav fragmentiran pristup pravdi dovodi do nedosljednog pristupa pravima i reparacijama za žrtve.⁹²

Pored toga, značajne poteškoće se često javljaju zbog nepostojanja jasnih mehanizama za novčano obeštećenje. Konkretnije, postoji trend da osuđeni počinitelji tvrde da nemaju finansijskih sredstava te da nisu u mogućnosti da isplate naknadu preživjelom, iako sud utvrdi da je žrtva opravdano zaslužila reparaciju, kao što je bio slučaj sa gđom A. U stvarnosti, počinitelji često prepisu svoja

⁸⁹ Zakon o zaštiti ličnih podataka (Službeni glasnik BiH, br. 49/06, 76/11 i 89/11); Data protection laws in Bosnia and Herzegovina, DLA PIPER (20. januar 2025), <https://www.dlapiperdataprotection.com/?t=law&c=BA> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁹⁰ Data protection laws in Bosnia and Herzegovina, DLA PIPER (20. januar 2025), <https://www.dlapiperdataprotection.com/?t=law&c=BA> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

⁹¹ *Id.*

⁹² Selma Ucanbarlic, No Compensation For War Crime Victims, BALKAN INSIGHT (28. novembar 2011), <https://balkaninsight.com/2011/11/28/no-compensation-for-war-crime-victims/>.

sredstva i imovinu na druge članove porodice, ali to je često teško otkriti i dokazati. Što je još važnije, na ovaj način se preživjeloj, bez njene krivice, ne ostavlja nikakva mogućnost da naplati odštetu. Nacionalni program reparacija predstavlja idealno rješenje u ovakvom slučaju – centralni fond namijenjen isplati naknade preživjelim kada počinitelj nije u mogućnosti da neposredno isplati tu naknadu. U odjeljku 3.3. će biti više riječi o ovom konceptu i njegovom značaju.

3.2. FINANSIJSKE BARIJERE I SUDSKI TROŠKOVI

Žrtve čiji su imovinskopravni zahtjevi odbijeni u Bosni i Hercegovini mogu biti izložene visokim sudskim troškovima, naročito u entitetu Republika Srpska. Ova praksa se često opisuje kao "dvostruko kažnjavanje", budući da se žrtve finansijski kažnjavaju nakon što su već pretrpjele traumu ratnih zločina.⁹³ U nekim slučajevima je to dovelo do oduzimanja imovine i teških psihičkih posljedica među preživjelim.⁹⁴ Pored osnovne traume uzrokovane negativnim ishodom sudskog postupka, ovakav sistem vrlo vjerovatno obeshrabruje preživjele da uopće pokreću postupke. Dodatno, razlike u standardima pristupa pravdi i praksi između Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta usložnjavaju pravne poteškoće. Prepreke koje uključuju stroge zastarne rokove za sve zahtjeve za naknadu nematerijalne štete protiv države dovode do odbacivanja tužbenih zahtjeva, a preživjele često snose dodatni finansijski teret.⁹⁵

Trideset godina nakon završetka rata u Bosni i Hercegovini, činjenica da se žrtve i dalje javljaju sama po sebi govori o preprekama u ostvarivanju pristupa pravdi koje su bile prisutne u bh. pravnom sistemu tokom proteklih godina. Prakse poput "dvostrukog kažnjavanja" dodatno usložnjavaju ove prepreke i jasno ukazuju na potrebu za pravnim reformama koje je preporučio UNCAT.

3.3. ODSUSTVO NACIONALNOG PROGRAMA REPARACIJA

Usprkos usvajanju zakona koji prepoznaju određene kategorije žrtava, poput djece rođene iz čina ratnog seksualnog nasilja,⁹⁶ Bosna i Hercegovina još uvijek nema sveobuhvatan državni program reparacija. Odsustvo jedinstvenog pristupa dovodi do neujednačenog prepoznavanja i podrške žrtvama u različitim dijelovima zemlje. Međunarodna tijela su više puta pozivala na uspostavljanje državnog okvira za reparacije kako bi se osigurao jednak pristup pravdi za sve žrtve.⁹⁷ Odluka UNCAT-a u predmetu *Gđa A.* najznačajniji je takav poziv, posebno jer se radi o direktnoj preporuci da se uspostavi programa reparacija koji Komitet smatra neophodnim za adekvatan i djelotvoran pristup pravdi za preživjele ratnih zločina.⁹⁸

Ideja o uspostavljanju programa reparacija nije nova u bh. kontekstu, niti je globalno bez presedana. Takvi programi su uspostavljeni na različitim nivoima:

⁹³ Double Jeopardy for Wartime Torture Victims of Bosnia and Herzegovina: After Having Their Compensation Claims Rejected, They are Forced to Pay High Court Fees, TRIAL INT'L (26. septembar 2022), <https://trialinternational.org/latest-post/double-jeopardy-for-wartime-torture-victims-of-bosnia-and-herzegovina-after-having-their-compensation-claims-rejected-they-are-forced-to-pay-high-court-fees/>.

⁹⁴ *Id.*

⁹⁵ REPARATIONS FOR SURVIVORS OF COUNTRY-RELATED SEXUAL VIOLENCE – COUNTRY BRIEFING: BiH, TRIAL INT'L 3 (2021).

⁹⁶ Urumova et al., Nearly 30 years following the end of the war in Bosnia and Herzegovina, war victims remain neglected, ORGANISATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE (18. januar 2024) <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/561697>.

⁹⁷ Consultation on Reparations for Civilian Victims of the War in Bosnia and Herzegovina, EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (29. novembar 2024), https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/consultation-reparations-civilian-victims-war-bosnia-and-herzegovina_en; CONCEPT AND FRAMEWORK FOR THE DEVELOPMENT OF A GENDER-SENSITIVE REPARATIONS PROGRAM FOR CIVILIAN VICTIMS OF WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA, WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE & FREEDOM 16-28 (n.d.).

⁹⁸ *Gđa A.*, već navedeno u bilješci 12, stav 9.

- (vi) **Nacionalni nivo:** u Sjedinjenim Američkim Državama za internaciju američkih Japanaca tokom Drugog svjetskog rata;⁹⁹ u Južnoafričkoj Republici za žrtve zločina aparthejda;¹⁰⁰ u Čileu za preživjele žrtve zločina počinjenih tokom Pinočeove diktature;¹⁰¹ i drugi primjeri.
- (vii) **Regionalni nivo:** ovo je relativno rjeđe, ali primjer je napor Afričke unije kroz Vanredna afrička vijeća u Dakaru (iako i dalje postoje značajna pitanja o njihovoj djelotvornosti i legitimitetu).¹⁰²
- (viii) **Međuvladin/međunarodni nivo:** Stalni arbitražni sud, koji je služio kao registar za Zajedničku komisiju za odštetne zahtjeve Eritreje i Etiopije;¹⁰³ Fond za pomoć žrtvama Međunarodnog krivičnog suda;¹⁰⁴ Vijeće sigurnosti UN-a, putem Komisije Ujedinjenih nacija za naknadu štete;¹⁰⁵ i drugi primjeri.

Shodno tome, Bosni i Hercegovini ne nedostaje relevantnih primjera na kojima bi mogla temeljiti vlastiti program reparacija. Iako se, uz preporuke UNCAT-a, ovaj poduhvat u predmetu *Gđa A.* s pravom prepoznaje kao najznačajniji, jasno je da se radi o strateški postavljenom cilju, sa krajnjom namjerom uspostavljanja održivog sistema djelotvorne naknade štete i pristupa pravdi za preživjele – uključujući i one koji bi se tek mogli odlučiti da o svojim slučajevima progovore.

3.4. IZAZOVI U KRIVIČNOPRAVNOM SISTEMU I INSTITUCIONALNOJ KOORDINACIJI

Procesuiranje ratnih zločina u Bosni i Hercegovini i dalje je sporo i neujednačeno. Više od 500 predmeta koji uključuju preko 4.000 osumnjičenih i dalje je neriješeno, što je uslovljeno političkim uplitanjem, nedostatkom institucionalne koordinacije te neadekvatnim mehanizmima zaštite svjedoka.¹⁰⁶ Ovi zastoji narušavaju mogućnosti ostvarivanja pravde za žrtve i doprinose održavanju atmosfere nekažnjivosti.

Političke frakcije i različiti standardi unutar pravnih sistema Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko distrikta često predstavljaju prepreku značajnijem napretku ka dugoročnim i sistemskim promjenama u cilju unapređenja pristupa pravdi, pri čemu se pokušaji suočavaju sa arbitrarno postavljenim politički motiviranim barijerama. Posljedice ograničene institucionalne koordinacije su dalekosežne i duboko ukorijenjene, a kao primarni primjer ističe se činjenica da Republika Srpska i dalje ne priznaje preživjele seksualnog nasilja počinjenog u ratu kao posebnu kategoriju civilnih žrtava u svom Zakonu o zaštiti civilnih žrtava rata.¹⁰⁷ Ovakvi različiti standardi unutar iste države mogu imati izrazito obeshrabrujući uticaj na preživjele koje bi željele progovoriti o svom slučaju, ali se suočavaju sa osjećajem zastrašenosti zbog nedostatka koordinacije i proizvoljnih razlika unutar nacionalnog pravnog okvira.

⁹⁹ Isabella Rosario, *The Unlikely Story behind Japanese Americans' Campaign for Reparations*, NPR (24. mart 2020), www.npr.org/sections/codeswitch/2020/03/24/820181127/the-unlikely-story-behind-japanese-americans-campaign-for-reparations.

¹⁰⁰ Princeton N. Lyman, *Paying the Price for Apartheid*, THE NEW YORK TIMES (5. januar 2010), www.nytimes.com/2010/01/06/opinion/06iht-edlyman.html.

¹⁰¹ THE SERIES OF REPARATIONS PROGRAMS IN CHILE, INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE (2008).

¹⁰² Nader Iskandar Diab, *Too Soon until It Got Too Late: Making Reparations a Reality for Hissène Habré's Victims*, in REPARATIONS FOR VICTIMS OF GENOCIDE, WAR CRIMES AND CRIMES AGAINST HUMANITY 505, 505 (Carla Ferstman & Mariana Goetz ur., 2020).

¹⁰³ Eritrea-Ethiopia Claims Commission, U.N. HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (n.d.), <https://www.refworld.org/document-sources/eritrea-ethiopia-claims-commission> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹⁰⁴ Trust Fund for Victims, INTERNATIONAL CRIMINAL COURT (n.d.), <https://www.icc-cpi.int/tfv> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹⁰⁵ United Nations Compensation Commission (UNCC), INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (n.d.), <https://micicinitiative.iom.int/united-nations-compensation-commission-uncc-0> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹⁰⁶ OSCE report: *Achieving justice in BiH war crimes is a race against time*, N1 TELEVIZIJA (28. juni 2022), <https://n1info.ba/english/news/osce-report-achieving-justice-in-bih-war-crimes-is-a-race-against-time/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹⁰⁷ Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata RS, Službeni glasnik Republike Srpske br. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07; SUBMISSION TO THE UNITED NATIONS COMMITTEE AGAINST TORTURE, AMNESTY INT'L 10 (2017).

Neuspjeh Bosne i Hercegovine da adekvatno odgovori na potrebe žrtava ratnih zločina odražava širi obrazac zapostavljanja i institucionalne inertnosti. Iako je na entitetskom nivou ostvaren određeni napredak, odsustvo jedinstvene nacionalne strategije i dalje koči napore ka pravdi i pomirenju.¹⁰⁸ Međunarodna zajednica, zajedno sa nevladinim organizacijama i organizacijama civilnog društva, mora istrajavati u zagovaranju sveobuhvatnih reformi kako bi se osiguralo da žrtve dobiju priznanje, podršku i reparacije koje ima pravedno pripadaju.

U slučaju da se okvir za takve reforme razvije na osnovu preporuka UNCAT-a, neobavezujuća priroda odluka Komiteta ograničava mogućnosti za njihovo neposredno izvršenje. Postupanje Bosne i Hercegovine prema neobavezujućim međunarodnim obavezama, poput onih koje je donio UNCAT, pokazuje obrazac djelimične usklađenosti pod uticajem unutrašnje političke dinamike. Iako postoji određen stepen usklađenosti sa međunarodnim standardima, značajne praznine ostaju u oblastima kao što su naknada štete žrtvama i uspostavljanje preventivnih mehanizama protiv mučenja. Nastavak međunarodnog angažmana i unutrašnjih reformi od ključne je važnosti za unapređenje poštivanja ljudskih prava u zemlji, posebno imajući u vidu političku fragmentaciju i institucionalne slabosti koje i dalje onemogućavaju potpunu provedbu.

¹⁰⁸ 63RD REPORT OF THE HIGH REPRESENTATIVE FOR IMPLEMENTATION OF THE PEACE AGREEMENT ON BOSNIA AND HERZEGOVINA TO THE SECRETARY-GENERAL OF THE UNITED NATIONS, OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE (2023).

4.1. KONTINUIRANI ANGAŽMAN PO PITANJU NEOBAVEZUJUĆIH DUŽNOSTI

Ne postoji univerzalno rješenje da se poboljša opredijeljenost jedne države da se angažira i pridržava neobavezujućih dužnosti i preporuka. To zavisi od same države, konteksta, situacije i različitih drugih faktora. U slučaju Bosne i Hercegovine i gđe A., najefikasniji bi vjerovatno bio kombinirani pristup koji uključuje elemente svih utvrđenih načina za poticanje takvog angažmana.

1. **Nevladine organizacije i organizacije civilnog društva trebaju objavljivati izvještaje i poticati medijsko zagovaranje koje ističe relativnu neaktivnost bh. vlasti i pravnog sistema u provedbi preporuka UNCAT-a. Kontinuirano i dosljedno komuniciranje je ključno za očuvanje značaja prekretničkog predmeta *Gđa A.*, kako bi se osiguralo da se njegov potencijal ne zanemari, te kako bi se potakli sekundarni efekti koji mogu dovesti do postepenog, ali dugotrajnog napretka.**
2. **Javna pažnja i diskurs koje generiraju nezavisne organizacije mogu dovesti do pojačanog međunarodnog nadzora nad naporima Bosne i Hercegovine u ovom kontekstu. Dinamika koja podrazumijeva i aktuelne pregovore o pristupanju Evropskoj uniji znači da regionalna tijela poput Evropske unije i Vijeća Evrope mogu vršiti diplomatski i reputacijski pritisak na BiH da se uskladi sa obavezama u oblasti ljudskih prava.**
3. **UNCAT treba pokrenuti postupak praćenja prema pravilu 72 svog poslovnika, što mu omogućava da formalno zatraži dodatne informacije od države članice u cilju razjašnjenja koje su (ako ikakve) mjere poduzete radi provedbe preporuka iz prethodnih zaključnih zapažanja Komiteta.¹⁰⁹ Kontinuirani i istrajni pritisak međunarodne zajednice, kao i drugih nezavisnih aktera, kako je prethodno navedeno, najvjerovatnije će imati pozitivan učinak u poticanju UNCAT-a da pokrene ovaj formalni postupak.**
4. **Paralelno s UNCAT-ovim praćenjem, uloga drugih tijela Ujedinjenih nacija ne smije biti zanemarena. Redovno uključivanje postupanja Bosne i Hercegovine u ovom kontekstu, kao i preporuka iz predmeta *Gđa A.*, u relevantne izvještaje Komiteta za ljudska prava, Univerzalne periodične preglede (UPR) i druge odgovarajuće mehanizme UN-a doprinijet će proširenju djelokruga pritisaka za poštivanje preporuka, čime ovo pitanje postaje pitanje relevantno za cijelu UN zajednicu, a ne samo za UNCAT.**
5. **Također je potrebno uložiti napore kako bi se potaknula državna vlast Bosne i Hercegovine da preuzme preporuke UNCAT-a i transformira ih u obavezujuće mjere. Nevladine organizacije i organizacije civilnog društva mogu uspostaviti dijalog sa Vijećem ministara kroz izvještaje i druge oblike podizanja svijesti o ovom pitanju, s ciljem da se inicira rasprava, debata i glasanje o prihvatanju preporuka kao nacionalnog cilja.¹¹⁰ Takav angažman može biti dodatno osnažen ukoliko se odvija u kontekstu nove, formalne procedure praćenja UNCAT-a. Naime, u svom praćenju, UNCAT ima mogućnost da eksplicitno uputi poziv na direktno djelovanje Vijeća ministara i državnih vlasti Bosne i Hercegovine. Pozitivan ishod glasanja u Vijeću ministara predstavljao bi radikalni korak kojim bi se država obavezala na kurs djelovanja koji podrazumijeva značajne transformacije pravnog sistema, ali i suštinsko unapređenje standarda pristupa pravdi za preživjele.**

¹⁰⁹ *Follow-Up Procedure*, već navedeno u bilješci 29.

¹¹⁰ NGOs in Bosnia and Herzegovina Have a Voice in the Council of Ministers!, BALKAN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT NETWORK (2. decembar 2020), <https://balkancsd.net/ngos-in-bosnia-and-herzegovina-have-a-voice-in-the-council-of-ministers/>; EUR. COMM'N, BOSNIA AND HERZEGOVINA REPORT 2024 37 (2024), dostupno na https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/451db011-6779-40ea-b34b-a0eada51746_en?filename=Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202024.pdf.

4.2. UNAPREĐENJE NA NACIONALNOM NIVOU I SISTEMSKE PROMJENE

Međunarodni stručnjaci, uključujući i Specijalnog izvjestitelja UN-a za tranzicijsku pravdu, istakli su hitnost provedbe sveobuhvatnog programa reparacija.¹¹¹ Preporuke za ovako opsežne mjere su raznovrsne i, s obzirom na njegov obim, vjerovatno će zahtijevati duži vremenski period za realizaciju u odnosu na korake predložene u prethodnom dijelu.

1. **Mora se uspostaviti državni fond za naknadu štete žrtvama kada počinitelji nisu u mogućnosti isplatiti naknadu, kao što je bio slučaj u predmetu *Gđa A.***
2. **Potrebno je sistematski djelovati protiv postojećih trendova u procesuiranju i osigurati dosuđivanje naknade štete unutar krivičnih postupaka kako bi se olakšao pristup pravdi.¹¹²**
3. **Neophodno je unaprijediti mehanizme zaštite identiteta žrtava u krivičnim i parničnim postupcima, s ciljem sprečavanja retraumatizacije.**
4. **Treba razviti nacionalnu strategiju tranzicijske pravde koja će sveobuhvatno tretirati naslijeđe ratnih zločina. Ovo bi bilo u skladu sa preporukom UNCAT-a u predmetu *Gđa A.*, prema kojoj Bosna i Hercegovina treba razviti i usvojiti okvirni zakon kojim bi se jasno definirao status preživjelih ratnih zločina te prava, beneficije i naknade na koje imaju pravo.¹¹³**

¹¹¹ Emina Dizdarević Tahmišćija, Bosnia Spent Millions on War Monuments in Bosnia During Decade Lost for Reparations, DETEKTOR (2024), <https://tranzicijskapravda.detektor.ba/en/reparations/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹¹² Who Needs Redress Anyway!, WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE & FREEDOM (n.d.), <https://bosnia-peace.wilpf.org/bosnia-peace/who-needs-redress-anyway/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

¹¹³ *Gđa A.*, već navedeno u bilješci 12, u stavu 9.

CITIRANI RADOVI

KNJIGE I POGLAVLJA

BETH A. SIMMONS, *Theories of Compliance, in* MOBILIZING FOR HUMAN RIGHTS: INTERNATIONAL LAW IN DOMESTIC POLITICS 112 (2012).

INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS, *THE RIGHT TO A REMEDY AND REPARATION FOR GROSS HUMAN RIGHTS VIOLATIONS: A PRACTITIONERS' GUIDE* (2018).

LENE WENDLAND, *A HANDBOOK ON STATE OBLIGATIONS UNDER THE UN CONVENTION AGAINST TORTURE* (2002).

Nader Iskandar Diab, *Too Soon until It Got Too Late: Making Reparations a Reality for Hissène Habré's Victims, in* REPARATIONS FOR VICTIMS OF GENOCIDE, WAR CRIMES AND CRIMES AGAINST HUMANITY 505 (Carla Ferstman & Mariana Goetz eds., 2020).

NOWAK ET AL. (EDS.), *THE UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TORTURE AND ITS OPTIONAL PROTOCOL: A COMMENTARY* (2019).

YVES BEIGBEDER, *The Special Court for Sierra Leone, in* INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNALS: JUSTICE AND POLITICS 125 (2011).

PREDMETI I SAVJETODAVNA MIŠLJENJA

Agiza protiv Švedske, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/34/D/233/2003 (20. maj 2005).

Alzery protiv Švedske, Komitet za ljudska prava, U.N. Doc. CCPR/C/88/D/1416/2005 (10. novembar 2006).

Aydin protiv Turske, predstavka br. 57/1996/676/866, Evropski sud za ljudska prava (25. septembar 1997).

Coppin protiv Irske, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/73/D/879/2018 (8. maj 2023).

Elmi protiv Australije, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/22/D/120/1998 (25. maj 1999).

Gđa A. protiv Bosne i Hercegovine, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/67/D/854/2017 (2. august 2019).

Gurridi protiv Španije, Komitet protiv mučenja, U.N. Doc. CAT/C/34/D/212/2002 (24. maj 2005).

Predmet Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske, predstavka br. 72152/13, Evropski sud za ljudska prava (5. novembar 2016).

Savjetodavno mišljenje zatraženo od Kasacionog suda Armenije (zahtjev br. P16-2021-001), Savjetodavno mišljenje, [2022] Evropski sud za ljudska prava, stav 46 (26. april).

Z i T protiv Ujedinjenog Kraljevstva, predstavka br. 27034/05, Evropski sud za ljudska prava (28. februar 2006).

STRUČNI ČLANCI I IZVJEŠTAJI

Andreas von Staden, *The Conditional Effectiveness of Soft Law: Compliance with the Decisions of the Committee against Torture*, 23 HUM. RTS. REV. 451 (2022).

Andrés Zuluaga & Liliana Giraldo, *The Special Jurisdiction for Peace in Colombia: Possible International Conflicts of Jurisdiction*, 17 REV. JURÍD. [Legal Journal] 29 (2020).

Christopher J. Farriss, *The Changing Standard of Accountability and the Positive Relationship between Human Rights Treaty Ratification and Compliance*, 48 BRIT. J. POL. SCI. 239 (2017).

Clare McGlynn, *Rape, Torture and the European Convention on Human Rights*, 58 EUR. CT. H. R. 565 (2009).

CONCEPT AND FRAMEWORK FOR THE DEVELOPMENT OF A GENDER-SENSITIVE REPARATIONS PROGRAM FOR CIVILIAN VICTIMS OF WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA, WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE & FREEDOM (n.d.).

CONVENTION AGAINST TORTURE INITIATIVE, UN CONVENTION AGAINST TORTURE - EXPLAINER (2019).

Ergün Cakal, *Torture and Progress, Past and Promised: Problematising Torture's Evolving Interpretation*, 19 INT'L J. L. IN CONTEXT 236 (2023).

EUR. COMM'N, BOSNIA AND HERZEGOVINA REPORT 2024 (2024), dostupno na https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/451db011-6779-40ea-b34b-a0eeda451746_en?filename=Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202024.pdf.

FOLLOW-UP REPORT ON THE LEVEL OF IMPLEMENTATION OF THE DECISION OF THE COMMITTEE AGAINST TORTURE IN THE CASE NO. 854/2017 MRS. A. V. BOSNIA AND HERZEGOVINA, TRIAL INTERNATIONAL (2021).

FOLLOW-UP REPORT ON VIOLATIONS BY AUSTRALIA OF ICERD, ICCPR & CAT IN INDIVIDUAL COMMUNICATIONS (1994-2014), REMEDY AUSTRALIA (2014).

FOLLOW-UP REPORT TO THE UN COMMITTEE AGAINST TORTURE, JUSTICE FOR MAGDALENES (2012).

George W. Downs & Michael A. Jones, *Reputation, Compliance, and International Law*, XXXI J. LEGAL STUD. S95 (2002).

INT'L CRIM. L. SERVS., INTERNATIONAL, HYBRID AND NATIONAL COURTS TRYING INTERNATIONAL CRIMES (n.d.).

Joanne Kinsor, *Non-Refoulement and Torture: The Adequacy of Australia's Laws and Practices in Safeguarding Fugitives from Torture and Trauma*, 25 AIAL FORUM 16 (2000).

Juan Rodríguez, *Legal Pluralism and Transitional Justice in Colombia: Is the Special Jurisdiction for Peace a Hybrid Tribunal?*, 26 SEGYE HEONB. YEONGU [World Const. Stud.] 229 (2020).

Kathryn Greenman, *A Castle Built on Sand? Article 3 ECHR and the Source of Risk in Non-Refoulement Obligations in International Law*, 27 INT'L J. REFUGEE L. 264 (2015).

Kidus Meskele, *Interpretation of Article One of the Convention against Torture in Light of the Practice and Jurisprudence of International Bodies*, 5 BEIJING L. REV. 49 (2014).

Laura A. Dickinson, *The Promise of Hybrid Courts*, 97 AM. J. INT'L L. 295 (2003).

LEGAL PROHIBITION OF DENIAL OF ADJUDICATED WAR CRIMES CONCERNS ALL VICTIMS OF WAR, TRIAL INTERNATIONAL (2021).

LITHUANIA: FOLLOW-UP REPORT TO THE UN COMMITTEE AGAINST TORTURE, HUMAN RIGHTS MONITORING INSTITUTE & GLOBAL DETENTION PROJECT (2023).

Nano Vatcharadze, *Navigating Cruelty: Examining ECHR Practice in Defining a Minimum Threshold for Torture Facilitated by State Agents*, 10 L. & WORLD 114 (2024).

PRACTICAL GUIDE ON ADMISSIBILITY CRITERIA, EUR. CT. H.R. (2025).

PRACTICE NOTE 12: COMPENSATION FOR VICTIMS OF TORTURE, REDRESS (2024).

REPARATIONS FOR SURVIVORS OF COUNTRY-RELATED SEXUAL VIOLENCE – COUNTRY BRIEFING: BiH, TRIAL INT'L (2021).

Report of the Committee against Torture, COMM. AGAINST TORTURE, U.N. Doc. A/79/44 (June 21, 2024).

Ronagh McQuigg, *How Effective is the United Nations Committee Against Torture*, 22 EUR. J. INT'L L. (2011).

STILL AT RISK: DIPLOMATIC ASSURANCES NO SAFEGUARD AGAINST TORTURE, H.R. WATCH (2005).

SUBMISSION TO THE UNITED NATIONS COMMITTEE AGAINST TORTURE, AMNESTY INT'L 10 (2017).

SWEDEN: THE CASE OF MOHAMMED EL ZARI AND AHMED AGIZA: VIOLATIONS OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS BY SWEDEN CONFIRMED, AMNESTY INT'L (2006).

THE WAR CRIMES CHAMBER IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: FROM HYBRID TO DOMESTIC COURT (2008), INT'L CENTRE FOR TRANSITIONAL JUSTICE (2008).

THE SERIES OF REPARATIONS PROGRAMS IN CHILE, INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE (2008).

TRIAL INT'L, BOSNIA AND HERZEGOVINA STUDY ON OPPORTUNITIES FOR REPARATIONS FOR SURVIVORS OF CONFLICT RELATED SEXUAL VIOLENCE (2022).

TRIAL INT'L, POLICY BRIEF ON UNADDRESSED ISSUES FOR SURVIVORS OF WAR CRIMES (2024).

TRIAL INT'L, SEEKING JUSTICE FOR WARTIME CRIMES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: GENERAL ALLEGATION REGARDING THE APPLICATION OF STATUTES OF LIMITATIONS AND COURT FEES TO VICTIMS (2019).

63RD REPORT OF THE HIGH REPRESENTATIVE FOR IMPLEMENTATION OF THE PEACE AGREEMENT ON BOSNIA AND HERZEGOVINA TO THE SECRETARY-GENERAL OF THE UNITED NATIONS, OFFICE OF THE HIGH REPRESENTATIVE (2023).

ZAKONI

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07.

Zakon o zaštiti ličnih podataka (Službeni glasnik BiH, br. 49/06, 76/11 i 89/11).

UGOVORI I DRUGI DOKUMENTI UJEDINJENIH NACIJA I EVROPSKE UNIJE

Compilation on Belarus: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, H.R.C., U.N. Doc. A/HRC/WG.6/36/BLR/2 (27. februar 2020).

Conclusions and Recommendations on Colombia, COMM. AGAINST TORTURE, U.N. Doc. CAT/C/CR/31/1 (4. februar 2004).

Consideration of Reports Submitted by States Parties Under Article 19 of the Convention on Bosnia and Herzegovina, COMM. AGAINST TORTURE, U.N. Doc. CAT/C/BIH/CO/2-5 (20. januar 2011).

COMM. AGAINST TORTURE, *Concluding observations on the sixth periodic report of Bosnia and Herzegovina: Addendum*, U.N. Doc. CAT/C/BIH/CO/6/Add.1 (11. mart 2019).

COMM. AGAINST TORTURE, *Follow-up procedure to conclusions and recommendations 16 May 2003 – 30 May 2025*, dostupno na https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=1&DocTypeI&ctl00_ContentPlaceholder1_radResultsGridChangePage=13 (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

COMM. AGAINST TORTURE, *Guidelines for follow-up to concluding observations*, U.N. Doc. CAT/C/55/3 (17. septembar 2015).

COMM. AGAINST TORTURE, *Information received from Lithuania on follow-up to the concluding observations on its fourth periodic report*, U.N. Doc. CAT/C/LTU/FCO/4 (21. decembar 2022).

COMM. AGAINST TORTURE, *Rules of Procedure*, U.N. Doc. CAT/C/3/Rev.7 (5. juli 2023).
Evropska konvencija o ljudskim pravima, 4. novembar, 1950, 213 U.N.T.S. 221.

Guide on Article 3 of the European Convention on Human Rights: Prohibition of Torture, EUR. CT. H.R. (28. februar 2025).

Konvencija protiv mučenja i drugih oblika okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, 10. decembar 1984, 1465 U.N.T.S. 85.

National report submitted in accordance with paragraph 5 of the annex to Human Rights Council resolution 16/21: Belarus, H.R.C., U.N. Doc. A/HRC/WG.6/36/BLR/1 (25. februar 2020).

Report of the Independent Expert to Update the Set of Principles to Combat Impunity, Diane Orentlicher, Addendum: Updated Set of Principles for the Protection and Promotion of Human Rights Through Action to Combat Impunity, U.N. Doc. E/CN.4/2005/102/Add.1 (8. februar 2005).

Saopštenje za medije, Comm. against Torture, Committee against Torture begins review of report of Bosnia and Herzegovina (8. novembar 2005), dostupno na <https://reliefweb.int/report/bosnia-and-herzegovina/committee-against-torture-begins-review-report-bosnia-and-herzegovina> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Saopštenje za medije, U.N. Human Rights Off. of the High Comm'r., Belarus: Inmate ill-treatment and possible enforced disappearances ongoing concerns, say UN experts (31. oktobar 2024), dostupno na <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/10/belarus-inmate-ill-treatment-and-possible-enforced-disappearances-ongoing> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Saopštenje za medije, U.N. Human Rights Off. of the High Comm'r., Enforced disappearances: Working Group concludes its 136th session (2. maj 2025), dostupno na <https://www.ohchr.org/en/statements-and-speeches/2025/05/enforced-disappearances-working-group-concludes-its-136th-session> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

WEB STRANICE I NOVINSKI ČLANCI

Alexandra Sandels, *Sweden Revokes Yet Another Decision of Extraditing Egyptian Terrorist Suspect*, DAILY NEWS EGYPT (23. maj 2007), <https://web.archive.org/web/20111125050914/http://www.dailystaregypt.com/article.aspx?ArticleID=7370>.

ARIEL UNIVERSITY CENTER FOR THE RESEARCH & STUDY OF GENOCIDE, *Hybrid Courts*, ARIEL UNIVERSITY, [https://campuscore.ariel.ac.il/wp/rsg/hybrid-courts/#:~:text=Hybrid%20courts%20\(also%20occasionally%20called,their%20composition%2C%20procedure%20and%20jurisdiction.](https://campuscore.ariel.ac.il/wp/rsg/hybrid-courts/#:~:text=Hybrid%20courts%20(also%20occasionally%20called,their%20composition%2C%20procedure%20and%20jurisdiction.)

Australia: *Follow-Up-Jurisprudence Action by Treaty Bodies*, BAYEFISKY, https://www.bayefsky.com/html/australia_cat_follow_juris.php (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Bosnia: *Landmark Decision for a Survivor of Sexual Violence*, TRIAL INT'L (7. decembar 2020), <https://trialinternational.org/latest-post/bosnia-landmark-decision-for-a-survivor-of-sexual-violence/>.

Committee against Torture Adopts Reports on Follow-up to Concluding Observations, Individual Communications and Reprisals, THE UNITED NATIONS OFFICE AT GENEVA (29. april 2025), <https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2025/04/le-comite-contre-la-torture-se-penche-sur-le-suiivi-des-articles> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Committee against Torture Adopts Reports on Follow-up to Concluding Observations, Individual Communications and Reprisals, UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER (24. juli 2023), <https://www.ohchr.org/en/meeting-summaries/2023/07/committee-against-torture-adopts-reports-follow-concluding-observations> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Committee against Torture Discusses Reports on Follow-up to Concluding Observations, Individual Communications, and Reprisals, THE UNITED NATIONS OFFICE AT GENEVA (8. maj 2023), <https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2023/05/committee-against-torture-discusses-reports-follow-concluding> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Consultation on Reparations for Civilian Victims of the War in Bosnia and Herzegovina, EUROPEAN EXTERNAL ACTION SERVICE (29. novembar 2024), https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/consultation-reparations-civilian-victims-war-bosnia-and-herzegovina_en.

Data protection laws in Bosnia and Herzegovina, DLA PIPER (20. januar 2025), <https://www.dlapiperdataprotection.com/?t=law&c=BA> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Double Jeopardy for Wartime Torture Victims of Bosnia and Herzegovina: After Having Their Compensation Claims Rejected, They are Forced to Pay High Court Fees, TRIAL INT'L (26. septembar 2022), <https://trialinternational.org/latest-post/double-jeopardy-for-wartime-torture-victims-of-bosnia-and-herzegovina-after-having-their-compensation-claims-rejected-they-are-forced-to-pay-high-court-fees/>.

Emina Dizdarević Tahmišćija, *Bosnia Spent Millions on War Monuments in Bosnia During Decade Lost for Reparations*, DETEKTOR (2024), <https://tranzicijskapravda.detektor.ba/en/reparations/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Elmi v. Australia (CAT, 1999), REMEDY AUSTRALIA (n.d.), <https://remedy-australia.au/cases/14/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Eritrea-Ethiopia Claims Commission, U.N. HIGH COMMISSIONER FOR REFUGEES (n.d.), <https://www.refworld.org/document-sources/eritrea-ethiopia-claims-commission> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

EU-Bosnia and Herzegovina Relations, EUROPEAN COMMISSION, https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/bosnia-and-herzegovina_en (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Follow-Up Procedure: Committee against Torture, UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER, <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/cat/follow-procedure> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Isabella Rosario, *The Unlikely Story behind Japanese Americans' Campaign for Reparations*, NPR (24. mart 2020), www.npr.org/sections/codeswitch/2020/03/24/820181127/the-unlikely-story-behind-japanese-americans-campaign-for-reparations.

Is Bosnia Turning a Deaf Ear to UN Recommendations?, TRIAL INTERNATIONAL (12. februar 2021), <https://trialinternational.org/latest-post/is-bosnia-turning-a-deaf-ear-to-un-recommendations/#:~:text=As%20a%20reminder%2C%20in%20August,victim%2C%20no%20payment%20was%20made> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Kalla Fakta, "The Broken Promise" (švedska TV4, 17. maj 2004), dostupno na <https://www.therenditionproject.org.uk/pdf/PDF%20410%20%5BTranscript%20of%20TV4,%20Kalla%20Fakta,%20The%20Broken%20Promise,%2017%20May%202004%5D.pdf>.

Máiréad Enright, *Coppin v. Ireland: Depressing Conservatism from the UN Committee Against Torture*, OPINIO JURIS (12. februar 2023), <http://opiniojuris.org/2023/02/12/coppin-v-ireland-depressing-conservatism-from-the-un-committee-against-torture/>.

NGOs in Bosnia and Herzegovina Have a Voice in the Council of Ministers!, BALKAN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT NETWORK (2. decembar 2020), <https://balkancsd.net/ngos-in-bosnia-and-herzegovina-have-a-voice-in-the-council-of-ministers/>.

Nicholas Poynder, *When All Else Fails: Seeking Protection under International Treaties*, PROJECT SAFECom (28. april 2003), <https://safecom.org.au/poynder.htm>.

OSCE report: Achieving justice in BiH war crimes is a race against time, N1 TELEVIZIJA (28. juni 2022), <https://n1info.ba/english/news/osce-report-achieving-justice-in-bih-war-crimes-is-a-race-against-time/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Princeton N. Lyman, *Paying the Price for Apartheid*, THE NEW YORK TIMES (5. januar 2010), www.nytimes.com/2010/01/06/opinion/06iht-edlyman.html (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Prosecuting Denial, Glorification and Approval of War Crimes: How to Establish Judicial Practice in BiH?, PROPEACE (May 16, 2023), <https://www.propeace.de/en/prosecuting-denial-glorification-and-approval-war-crimes-how-establish-judicial-practice-bih> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Sakhri Mohamed, *Compensation for Human Rights Violations under the European Convention on Human Rights Framework*, WORLD POLICY HUB (15. septembar 2023), <https://worldpolicyhub.com/compensation-for-human-rights-violations-under-the-european-convention-on-human-rights-framework/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Simon Adams, *Denial of the Past Makes War Crimes Inevitable*, GLOBAL CENTRE FOR THE RESPONSIBILITY TO PROTECT (1. maj 2015), <https://www.globalr2p.org/publications/denial-of-the-past-makes-war-crimes-inevitable/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Selma Ucanbarlic, *No Compensation For War Crime Victims*, BALKAN INSIGHT (28. novembar 2011), <https://balkaninsight.com/2011/11/28/no-compensation-for-war-crime-victims/>.

“Serious human rights violations during anti-terror campaign must be corrected - and never repeated”, COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS (4. februar 2008), <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/-serious-human-rights-violations-during-anti-terror-campaign-must-be-corrected-and-never-repeated->.

Time limit for ECHR applications reduced to four months, COUNCIL OF EUROPE (1. februar 2022), <https://www.coe.int/en/web/portal/-/time-limit-for-echr-applications-reduced-to-4-months>.

Trust Fund for Victims, INTERNATIONAL CRIMINAL COURT (n.d.), <https://www.icc-cpi.int/tfv> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

United Nations Compensation Commission (UNCC), INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION (n.d.), <https://micicinitiative.iom.int/united-nations-compensation-commission-uncc-0> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

Urumova et al., *Nearly 30 years following the end of the war in Bosnia and Herzegovina, war victims remain neglected*, ORGANISATION FOR SECURITY AND CO-OPERATION IN EUROPE (18. januar 2024) <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/561697>.

Who Needs Redress Anyway!, WOMEN’S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE & FREEDOM (n.d.), <https://bosnia-peace.wilpf.org/bosnia-peace/who-needs-redress-anyway/> (posljednji put posjećeno 2. jula 2025).

2008 Human Rights Report: Sweden, U.S. DEPARTMENT OF STATE (25. februar 2009) <https://web.archive.org/web/20090226175624/http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/eur/119107.htm>.

Uz podršku:

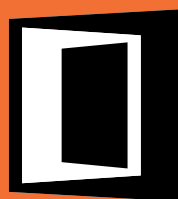
**British Embassy
Sarajevo**

**UK International
Development**

Partnership | Progress | Prosperity

Ova publikacija nastala je unutar projekta pod nazivom “Borba protiv nekažnjivosti i promicanje tranzicijske pravde u Bosni i Hercegovini” koji sprovodi TRIAL International – Ured u Bosni i Hercegovini uz podršku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva sa ciljem kronološkog prikaza (ne)implementacije UNCAT Odluke donesene protiv BiH. Stavovi iznijeti u publikaciji ne predstavljaju nužno stavove Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

TRIAL

International

TRIAL International - ured u BiH,
Dr. Fetaha Bećirbegovića 1b,
71000 Sarajevo BiH

bh@trialinternational.org
+387 33 219 873
www.trial.ba